

QARABAĞ FOLKLORUNDA OBRAZLAR SİSTEMİ VƏ İDEYA-MƏZMUN ÖZƏLLİKLƏRİ

Qarabağ folklorunun zəngin obrazlar sistemi vardır. Bunlar ümumilikdə vahid Azərbaycan folklorunun obrazlar sistemini təşkil etsələr də, ayrı-ayrılıqda hər bölgənin özünəməxsus personajları və bu janrın daşıyıcılarıdır. Qarabağın ayrı-ayrı bölgələrindən toplanmış folklor nümunələrinə diqqət edilərsə, onlarda bu və ya digər formada qorunan zəngin personajlar qalereyasını daha yaxından müşahidə etmək mümkün olar.

Qarabağ folklor mətnlərində sıx-sıx rast gəlinən obrazlardan biri hami ruh olan Qaraçuxadır. Naxış, Əyə kimi adlarla tanınan bu obraz Qaraçuxa olaraq təkcə Qarabağ bölgəsində deyil, eyni zamanda Zəngəzur, Lənkəran, Masallı, Salyan və Neftçala, Muğan bölgələrində də eyni adla tanınmaqdadır.

Prof. S.Rzasoyun Qaraçuxa anlayışı ilə bağlı söylədiklərinə diqqət edək: “İnsan doğulandan sonra da onun qoşası — yoldaşı olur. İnsanın bu yoldaşı elmdə — aura, folklorlarda — qaraçuxa, dini-mistik ənənədə — həmzad adlanır. Bizim hazırda malik olduğumuz tarixi şüurumuzun da belə bir qoşası — yoldaşı var: mifoloji şüur. Aura — qaraçuxa — həmzad daim insanla yoldaş olur. İnsanların əksəriyyəti bu yoldaşlarının varlığından bütün ömrü boyu xəbər tutmur. Aura — qaraçuxa — həmzad psixoloji travma, şok, sarsıntı, affektlərlə özünü bilindirə bilir” [Rzasoy 2013: 14].

Folklorşünas alim C.Bəydili isə Qaraçuxa ilə bağlı məlumat verərkən onu “Azərbaycan türkləri arasında yayılaraq gözəgörməzlərdən olduğuna inanılan, övliya adı ilə də bilinən demonoloji bir varlıq” hesab edərək, onun bəxt və tale anlayışları ilə əlaqələndirildiyini qeyd edir [Bəydili 2003: 215].

Bu mülahizələrdən də aydın olduğu kimi uzun qaralibaslı bu mifoloji varlıq sahibinin taleyində əhəmiyyətli rol oynayandır. Əbəs yerə deyil ki, folklorşünas alim Ə.Əsgər yazır: “Qaraçuxa insanın özünə bənzəyən mifoloji varlıqdır. Hər insanın bir qaraçuxası var. İnsanın işlərinin uğurla getməsi qaraçuxadan asılıdır. Qaraçuxası oyaq olan adamın işləri uğurla gedir, varlı-dövlətli olur. Qaraçuxası yatan adam kasıb olur, ağır günlər keçirir” [Əsgər 2005: 13-28].

Qarabağdan toplanmış folklor materiallarında Xızıra da Qaraçuxa deyildiyi məlum olur və bu mətnlərdə o, evin bərəkəti, ru-zisi, ən yaxşı qonağı kimi təqdim edilir. Bir şey olduqda onun adına yaxşı bir şey, məsələn, fəsəli bişirir və paylayırlar [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2014: 17-18].

Mifoloji mətnlərdə Qaraçuxanın həmişə oyaq olduğu, sadəcə gözə görünmədiyi, insanın həndəvərində dolaşdığı, bədbəxt hadisə baş verən zaman isə Qaraçuxanın yatdığı qeyd olunur [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2014: 18].

Bəzi mifoloji mətnlərdə bu obraz uzun qaralibaslı gəlin kimi təqdim edilir. Xəstə biri günlərlə ağlayıb öləcəyini zənn etdiyi vaxt Qaraçuxa xəstənin yaxınının yuxusuna girib onu qorxmamağa, heç bir xəstəliyinin olmamasına əmin edir [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2014: 20].

Bəzi mətnlərdə evin böyüyü kimdirsə məhz qaraçuxanın da ona deyildiyi və həmin evdə din də varsa, bərəkət də varsa hər bir şeyin həmin adamın ayağına yazıldığı məlum olur [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, II 2012: 16].

Qaraçuxanın sıx-sıx işləndiyi janrlardan biri də nağıllardır. Qaraçuxanın nağılı” adlı mətnə Qaraçuxanın tale funksiyası nəzərə çarpır. “Kasıb bir kişi Allaha yalvarır ki, ona yeməyə bir şey versin. Allah da Qaraçuxaya bu kasıb kişiye kömək etməyi tapşırır. Kişi yol getdiyi yerdə bir ilanın qolunu dartdığını görür. Qolunu çəkmək istəyəndə Qaraçuxa dillənir və ondan nəyə ehtiyacı olduğunu soruşur. Qaraçuxa şahın xəzinəsinin yarıldığını və onu bir ağacın dibində basdırıldığını, yaranların isə qırx nəfər olduğunu bildirir və kişiye tapşır ki, axşam evə gedib arvadından qırx dənə noxud alsın, axşam saat doqquzun yarısında isə küpü alıb qırx dənə noxudu “bu qırxın biri” deyib ora atmağı tapşırır. Şaha isə xəbər çatdırılır ki, xəzinəsi yarılıb və onu tapa bilən münəccim var. Xəbər xəzinə yaranların qulağına çatır və bir nəfəri göndərir ki, həmin kasıb kişinin evinə gəlib görsünlər məsələ nə yerdədir. Həmin adam qulağını qapıya söykəyəndə kişi noxudu götürüb, “Arvad, bu qırxın biri” deyir. Bu işə məəttəl qalan qırx adamın qırxı da kişinin əlinə-ayağına tökülüb yalvarırlar ki, bizim adımızı vermə, xəzinə filan ağacın dibindədir. Kişi razılaşır. Şaha vəd verdiyi kimi, qırxıncı gün şahın hüzuruna gedib xəzinənin ora daşınması üçün heyvan istəyir. Həmin yeri qazdıqda həqiqətən də xəzinənin orada olduğunu görür və yükləyirlər. Padşah oğurlayanın kim olduğunu soruşduqda isə kasıb kişi ona xəzinəni götürüb getməyi, oğurlayana əhəmiyyət verməməyi tövsiyə edir. Padşah ov səfəri zamanı da münəccimə müraciət edir ki, toruna nə çıxacağını bilsin. Bu dəfə də Qaraçuxa ona tapşır ki, özündən heç nə uydurmasın, o nə desə onu eləsin. Toru atıb oradan nə çıxacağını soruşduqda kişi “bir qara eşşək çıxacaq” deyir. Münəccim onun sarsıqladığını görür və toru bir daşa ilişdirir. Nəhayət, bir xeyli dartandan sonra torun içində bir qara eşşəyi görüb kişiye məəttəl qalırlar. Padşah öz evinə getməkdə olan zaman Qaraçuxa kişini tutub o ki var danlayır ki, eşşək dediyin bəs deyil, hələ rəngini də qara deyibsen. Mən iyirmi kənd gəzmişəm, hamısı boz eşşəkdi, axır ki, toru daşa ilişdirib o qara eşşəyi tapıb qoymuşam ora. Qaraçuxa yatmağa getdiyini və bir daha gəlməyəcəyini kişiye söyləyir [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2014: 291-292].

“Qaraçuxasını axtaran kişi” nağılında isə iki övladı və bir arvadı olan və gün-güzəranı olmayan bir kasıb kişi qaraçuxasını oyatmağa gedir. Əvvəl palıd ağacına rast gəlib, dibindən şırhaşır su axsa da qurduğunu görür. Su içib əl-üzünü yuyub getmək istədiyi zaman ağac ondan hara getdiyini soruşduqda kişi Allahın dərğahına üz tutduğunu bildirdikdə palıd da ondan nə üçün qurduğunu soruşmağı xahiş edir. Sonra bir dəryadan keçməli olduqda bir balıq ona yaxınlaşıb onu adlandır, hara getdiyini xəbər aldıqda kişi yenə Allahın yanına getdiyini bildirir. Balıq isə başında çox ağır olduğunu və Allahdan nə səbəbə ona bu ağrı verdiyini soruşmasını xahiş edir. Nəhayət, Allahın dərğahına çıxan kişi düzü-biyabanda hər kəsin qarışqa kimi işlədiyini görür və Allaha öz dərđini danışır. Allah onu dinləyib deyir ki, get, sənin qaraçuxanı oyatdım. O kolun dibində yatan sən qaraçuxanı idi,

⁴⁰ filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

sən özün onu oyatdın. Kişi yolda başına gələnləri Allaha nəql edir. Allah ona deyir ki, dəryanın qırağına gedib balığı çağırırsan, o biri tərəfə adlayanda balığın başından ağacnan bir dəfə vurarsan. Onun başında Süleyman peyğəmbərin üzüyü ilişib qalib. Çıxan kimi ağrısı gedəcək. Palıdın da dibini qazarsan, orda bir küpə var, o qoymur su getsin. İçi ləl-cəvahiridi, o sənin var-dövlətidir, götürüb gedərsən. Kişi Allahın dediklərini edib evə gedərkən evinin yerində bir imarət görür. Soruşduqda ona deyirlər ki, o kişinin imarətidi. Qul-qarabaşı görüb onlardan kimin evi olduğunu soruşur. Xanımı geyimli-keçimli halda, bu işə köhnə cındır libasda. Arvadı öz ərinin gəldiyini görüb o gedəndən sonra Allahın üzlərinə güldüyünü deyib, onu qovmağı tələb edir. Kişi hadisələrin gedişatını ondan xəbər aldıqda məlum olur ki, kənddə bütün mal-qara qırıldıqda bircə onların keçiləri sağ qalır. Padşah işə xəstə olduğu üçün ona yalnız keçə əti lazım imiş və bütün xəzinəsini açıb keçə əvəzində onlara verir. Padşah həm də onlara ev tikir və qul-qarabaş da verir. Bunları eşidən kişi arvadına başına gələnləri nəql edir və xurcunu çıxarıb ortaya qoyur və deyir ki, qaraçuxamızı oyatmışam, bu var-dövlət ondandır. Yoxsa padşah sənə qızıl verərdi?! [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, IV 2013: 253-254].

Oxşar süjetə “Baxdını gəzənin nağılı”nda da rast gəlirik. Yatmış bəxtini oyatmağa gedən bir kişi dincini almaq üçün qurumuş ağaca söykənir. Ağac qurduğundan həmin an kökündən qopur və nəticədə kişi ağacın dibindəki qızıl küpünə sahib olub, varlanır [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VI 2013: 281-282].

Ümumiyyətlə, Qaraçuxa ilə bağlı mətnlərdən bir daha aydın olur ki, bu obraz sahibinə xoşbəxtlik gətirdiyi kimi, onu tərkdə edə bilər. Mətnlərdə hər kəsə Qaraçuxasının yatmaması, ayıq olması arzu edilir.

Qarabağ folklor mətnlərində adı tez-tez çəkilən obrazlardan biri işə Qara Çobandır. Bu obraz bizə “Kitabi- Dədə Qorqud” eposundan Qaraca Çoban, Qaracıq Çoban və buna bənzər adlandırılmalarla da tanışdır. Həddindən artıq nəhəng bir adam olan Qara Çobanın mətnlərdən tarixən Qaraçux dağının döşündə yaşadığı, qəbrinin işə Xocavənd rayonu ərazisindəki Nərgiztəpədə olduğu məlum olur.

Nümunələrdə Qara Çobanın sapand daşını Qaraçuxdan atdığı, daşın Novruz dərsinə düşdüyü, Sovet dövründə böyük texnikanın belə bu daşı çıxartmağa gücünün yetmədiyi söylənilir [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2014: 22]. Qeyd edək ki, bu mətnlərdə Qara Çobanın düşmən qoşununa qarşı müdafiə məqsədilə sapandla daş atması diqqətə çatdırılır.

Mifoloji mətnlərdə Qara Çobanın yeddi qəbrinin olduğu, nəhəng olduğu üçün hissələrlə basdırıldığı məlum olur [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2017: 22]. Eyni zamanda onun qaratıkanı kökündən çıxarıb ondan beş yüz-altı yüz qoyun üçün çəpər düzəltdiyi də qeyd olunur [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2014: 22].

Qara Çoban haqqında olan mif və rəvayətlərin tarixi də əskiyyə dayanır. Söyləyicilərin verdikləri informasiyadan aydın olur ki, işğaldan əvvəlki dövrlərdə də Qara Çobanla bağlı mətnlər xalq arasında yaygın olmuşdur.

Belə rəvayətlərin birində Qara Çobanın Allahı qəbul etməməsi ilə rastlaşırıq. Qaraçux Çoban peyğəmbər əyyamında yaşayıbmış. Lakin o, Allahı, peyğəmbəri tanımazmış. Bir gün iki dərviş onun yanına gəlib, peyğəmbər adından qoyunlardan qurban kəsməyi tələb edir. Bunu qəbul etməyib dərvişləri qovduğu üçün Allahın Qaraçux Çobana acığı tutub, özünü və qoyunlarını daşa döndərüb [<http://medeniyyet.az/page/news/40168/Xocavend-folklorunda-Qaraca-Coban-obrazi.html?lang=az>].

Digər bir rəvayətdə işə Qara Çobanın nə üçün məhz Nərgiztəpədə dəfn edildiyi üzə çıxır. Rəvayətdə onun öz əcəli ilə öldüyü göstərilir. Deyilənə görə, Qaraçux Çoban ölümünün yaxınlaşdığını duyub, Qaraçux dağının başında dayanıb, sapandına böyük bir daş qoyub atıb və deyir: “Sapandın daşı hara düşsə, məni orada dəfn edərsiniz”. Daş gəlib Qaraçuxdan təxminən 15 kilometr aralı olan Nərgiztəpəyə düşüb. Odur ki, öləndə onu burada dəfn ediblər. Lakin Qaraçux Çobanı nə götürmək, nə də bir qəbrə yerləşdirmək mümkün olmadığından baş, bədən, iki qol, iki qıç olmaqla 6 hissəyə bölüb ayrı-ayrı qəbirlərdə basdırıblar [<http://medeniyyet.az/page/news/40168/Xocavend-folklorunda-Qaraca-Coban-obrazi.html?lang=az>].

Qarabağ folklorunda Hal anası ilə bağlı nümunələr də çoxluq təşkil edir. Məişət mərasimlərində, konkret desək, doğum mərasimlərində bu obraz tez-tez xatırlanır. Folklorumuzda bu obraz həm də Al anası, su nənəsi kimi də bilinməkdədir. Folklorşünas alim C.Bəydili Hal anasının “türk xalqlarının ortaqları Al, Albastı və b. adlar altında da bilinən Hal anası transformasiyası olduğu arxaik strukturlu mifoloji obrazın — Ulu Ana kompleksinin funksional-struktur özəlliklərini daşdığını qeyd edərək, adına həmçinin Hal nənəsi, Çay nənəsi, Alarvadı və s. də deyilən Hal anasının saçları dağınıq, başı-burnu yekə, boyu uca, paltarları ağ, hər biri bir quzu başı boyda olan döşləri də dizinəcən sallanan, buna görə də az qala yerlə sürünən sağ döşünü sol çiyinə, sol döşünü də sağ çiyinə atıb gəzən bir demon” olduğunu vurğulayır [Bəydili 2003: 143]. Mifoloji mətnlərdə al arvadının uşağı olmadığı, ona görə zahı qadınlara qənim kəsildiyi, onları öldürdüyü qeyd olunur [

“Albastıların zərər vermə yolu da qadın xüsusiyyətlərinin kəskin şəkildə vurğulandığı bir görünüşlə əlaqələndirilir: o körpələrə döşünü əmməyə verir ki, bu da onları öldürür və yaxud uzun döşlərini onların üzərinə ataraq nəfəslərini kəsir və boğur. İnanclarda albastının hamilə və ümumiyyətlə, doğuş edə biləcək yaşda olan qadınlar üçün xüsusilə təhlükəli olduğuna inanılırdı” [Домусульманские верования и обряды в Средней Азии 1975: 31].

Qarabağdan qeydə alınmış mətnlərdə Hal anasından qorunmaq üçün müxtəlif tədbirlər görülür. Məsələn, dünyaya yeni övlad gətirən qadının, eləcə də uşağın üstünə sancaq taxırlar ki, onlara xətər dəyməsin [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, III 2012: 139].

Hal anası ilə bağlı mifoloji mətnlərin birində işə deyilir ki, təzə uşağı olan bir qadın bacadan bir nəfərin baxdığını görür. Hal anası ondan gəlib, gəlməməyini xəbər aldıqda qadın ona qapını qoyub bacadan niyə gəldiyini soruşur. Hal anası qapıdan girib qadının qaladığı ocağın ətrafında oturanda əcaib bir varlığa çevrilir. Qadın özünü itirməyib ocaqdan bir kösöv götürüb Hal anasının sinəsindən vurur. Bu zaman Hal anasının sinəsindəki muncuqlar qırılıb tökülür [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, II 2012: 17-18].

Hal anasına yaxın obraz olduğu söylənən Cin obrazı da Qarabağ folklor mətnlərindən aparıcı xətt kimi keçir. Folklorşünas A. Aliyev Cin mifoloji obrazını Ərəb mifik düşüncəsinin məhsulu hesab etdiyini, Cinlə bağlı motivlərin İslamın türklər arasında yayılmasından sonra intişar etdiyini qeyd edir [Aliyev 2008: 38].

Mifoloq alim C. Bəydili də Cin obrazı ilə bağlı məlumat verərkən onun “əski və ənənəvi təsəvvürlərdə var olduğuna inanılan, lakin gözlə görünməyən mifoloji varlıq olduğunu, cildən-cildə düşmələrini onların başlıca özəlliklərindən olduğunu qeyd edir [Bəydili 2003: 76].

Qarabağdan Cin obrazı ilə bağlı toplanmış mətnlərdə onun ata hərisliyi üzə çıxır. Mətnlərin birində atın belindən tərən su kimi töküldüyü, hər gün yalnız nazik-nazik hörüldüyü və yalnız sancaq qoyulduqdan sonra atın yalnız hörülmədiyi və zərərsizləşdirildiyi məlum olur [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, II 2012: 20].

Digər bir mətnə isə atı cindən qorumaq üçün iynə kara gəlir. Mətnə deyilir ki, at ilxısı olan bir at minilmədiyi halda hər gün su içində gəlir. Belə olduqda atın yiyəsi arvadına qır əritməyi tapşırır, sonra isə həmin qırı atın belinə suvayır. Arvadı nə olduğunu soruşduqda bildirir ki, cinlər atı o qədər minib ki, atın leşi qalib. Atı suvayıb göndərdikdən sonra axşam atın üstündə bir cavan oğlanın gülə-gülə gəldiyini görür. Yeddi il ata sancaq tapıb işlədir. Sonra arvad gəlib deyir ki, bala, səhəngi götür, tut bulağın altına, dolsun götür, gəl. Oğlan bulağa gedən zaman bir topa qızın bulaqdan gəldiyini görüb, yalandan yolun ortasında oturub ayağını qurcalayır. Qızlara ayağına tikan batdığını və onu çıxartmalarını xahiş edir. Qızlar nə ilə çıxarda dedikdə, oğlan yaxasındakı iynəni işarə edir. Qızlar iynəni çəkən kimi cinin götürüldüyü məlum olur [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, II 2012: 21-22].

Qarabağdan bu obrazla bağlı qeydə alınmış mətnlərdə pişik cildində təsvir edilən Cinin insanlara zərər verməsi də gözdən qaçmır. Mətnlərin birində deyilir ki, Bəhrəmlidə Narlı bulaq deyilən bir yerdə pişik kimi bir şey bir qadının üstünə atılır. Həmin qadını Mollaya apardıqda bunun Hal, cin olduğu söylənir. Üzərinə Cin atılmış bu qadın “öldürmə məni” deyib çığırır. Təxminən iyirmi gün, bir ay qadın məleykələrlə danışıb, “öldürməyin məni, aparmayın məni hələ” deyirmiş. Mətnə həm də o da məlum olur ki, cinlər əgər insana bir şey verirlərsə və həmin şey yeyilərsə həmin adam da dönüb Cin olar [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2014: 34].

Qarabağdan toplanmış digər mifoloji mətnə isə cin yığnağına Vərəndəli adlı kənddə rastlandığı qeyd olunur. Mətnin söyləyicisinin dediklərinə əsasən, gecə olanda cinlərin yaxın qadın qohumunu toya çağırdığı, üzərində sancaq olmadığı gecələr həmin qadının gecə gedib gündüz gəldiyi aydın olur [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII 2014: 37].

Bu bölgədən qeydə alınmış etnoqrafik mətnlərdə də Cinin adı keçir. Bu mətnlərdə Cinin insanı dəyişəyəcəinə inanılır. Bu məqsədlə qırxlı uşaqların üstünə iynə, sancaq asır, yastığının altına qayçı qoyurlar ki, Cin uşağı dəyişdirməsin [Qarabağ: folklor da bir tarixdir, IV 2013: 246].

Mətnlərdən də məlum olduğu kimi, bölgədən qeydə alınmış şifahi söz sənəti incilərinə ümumi baxış Qarabağ folklorunun zəngin obrazlar sisteminə malik olduğunu bir daha sübut edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Aliyev, A. 2008. Dərələyəz folklorunun regional xüsusiyyətləri, Bakı: Dərələyəz-M, 168 səh.
2. Bəydili, C. 2003. Türk mifoloji sözlüyü, Bakı: Elm, 418 səh.
3. Əsgər, Ə. 2005. Ön söz. AFA, Zəngəzur folkloru, XII kitab, Bakı: Səda, səh.13-28.
4. Qarabağ: folklor da bir tarixdir, II kitab (Bərdə və Ağcabədi rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), Toplayıcılar: fil.ü.f.d. Əfzələddin Əsgər, fil.ü.f.d. İlkin Rüstəmzadə, fil.ü.f.d. Tahir Orucov və Zəfər Fərhadov, tərtib edən: fil.ü.f.d. İlkin Rüstəmzadə. 2012. Bakı: Elm və təhsil, 484 səh.
5. Qarabağ: folklor da bir tarixdir, III kitab (Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Tərtər, Qubadlı, Zəngilan, Kəlbəcər, Laçın və Şuşa rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), tərtib edən: fil.ü.f.d. İlkin Rüstəmzadə. 2012. Bakı: Elm və təhsil, 468 səh.
6. Qarabağ: folklor da bir tarixdir, IV kitab (Laçın, Qubadlı və Zəngilan rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), Toplayanlar: fil.ü.f.d. İlkin Rüstəmzadə, Sevinc Bağdadova. 2013. Bakı: Elm və təhsil, 460 səh.
7. Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VI kitab (Cəbrayıl, Kəlbəcər, Tərtər rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), toplayıb, tərtib edən: fil.ü.f.d. Ləman Vaqifqızı (Süleymanova). 2013. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 468 səh.
8. Qarabağ: folklor da bir tarixdir, VII kitab (Xocavənd rayonundan toplanmış folklor örnəkləri). Toplayıb tərtib edən: fil.ü.f.d., dos. Ləman Vaqifqızı (Süleymanova). 2014. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 444 səh.
9. Rzsoy, S. 2013. Türk xalqlarının mifoloji təsəvvürləri// “Xalq cəbhəsi” qəz. 19 dekabr, s.14
10. Домусульманские верования и обряды в Средней Азии. Ответственные редакторы Г.П. Снесарев., В.Н. Башилов. 1975. Москва: Наука, 344 стр
11. <http://medeniyyet.az/page/news/40168/Xocavend-folklorunda-Qaraca-Coban-obrazi.html?lang=az>

Açar sözlər: Qaraçuxa, Qaraca Çoban, Hal anası, Cin, Qarabağ, folklor mətnləri

Key words: Garachukha, Garaja Choban, Mother of Hal, Jinn, Garabag, folklore texts

Ключевые слова: Карачуха, Караджа чобан, Хал анасы, Джин, Карабах, фольклорные тексты

THE SYSTEM OF IMAGES IN GARABAG FOLKLORE AND IDEA-CONTENT FEATURES

Summary

Garabag folklore has a rich system of images. Although they form a unified system of images of Azerbaijani folklore in general, they are unique characters of each region and carriers of this genre. If we pay attention to the samples of folklore collected from different regions of Garabag, it is possible to observe more closely the gallery of rich characters preserved in one form or another. Garachukha, found in Garabag folklore texts, plays a decisive role in the fate of its owner as a guardian spirit. In the texts collected from Garabag, Khizir is also called Garachukha. One of the most frequently mentioned characters in Garabag folklore texts is the Gara Choban. This image is also familiar to us from the epic "The Book of Dede Gorgud" with the names Garaja Choban, Garajig Choban and similar. It is known from the texts that Gara Choban, an extremely huge man, historically lived at the foot of Garachug Mountain and his grave was in Nargiztepe, Khojavend region. There are many examples of Mother